

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ РІЗНОГО АМПЛУА

У сучасному волейболі успішність змагальної діяльності залежить від багатьох факторів, основним з яких, за визначенням фахівців, є техніко-тактична підготовка спортсменів. Результати власних досліджень доводять, що для гравців першого темпу нападу найбільш вживаною змагальних дією є "зліт". Невід'ємною складовою змагальної діяльності "доігровочного" гравця є застосування групового тактичної побудови "ешелон", а "діагональний" гравець в процесі змагальної діяльності частіше використовує нападаючі удари, які виконуються із задньої лінії волейбольного майданчика.

Порівняльний аналіз структури техніко-тактичних дій в нападі висококваліфікованих волейболістів світу і України свідчить, що найбільш вираженою різниця в показниках застосування техніко-тактичних дій в нападі гравців усіх амплуа в волейболі.

Ключові слова: *техніка, тактика, показник, обсяг, ефективність, діяльність.*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень. У сучасному волейболі успішність змагальної діяльності залежить від багатьох чинників, основним з яких, за визначенням спеціалістів, є техніко-тактична підготовка спортсменів, яка інтегрує у собі ключові компоненти підготовленості і безпосередньо впливає на вирішення проблеми ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболістів [6, 8].

Втрата передових позицій українських спортсменів у волейболі на міжнародних змаганнях протягом останнього часу є слідством недостатньо ефективної змагальної діяльності команди та реалізації індивідуальних особливостей техніко-тактичної майстерності гравців різного амплуа [3]. Характерною особливістю сучасного волейболу є зростаюча інтенсивність гри, варіабельна тактика, універсалізація гравців та їх вузька спеціалізація, яка обумовлена виконанням функцій певних ігрових амплуа [1–4]. Поряд із цим спостерігається зміни у структурі змагальної діяльності волейболістів високого класу, що виражається як у грі в нападі, так і захисті. Ці обставини вимагають шукати нові підходи щодо вдосконалення техніко-тактичної підготовки гравців різного амплуа у волейболі.

Натомість, особливого значення набуває розробка індивідуальних і групових моделей техніко-тактичних дій у нападі кваліфікованих волейболістів на підставі аналізу змагальної діяльності провідних волейболістів світу з урахуванням ігрової спеціалізації гравця. Розробка індивідуальних і групових моделей техніко-тактичних дій у нападі на підставі використання об'єктивних критеріїв оцінювання техніко-тактичної майстерності гравців та впровадження цільових тренувальних програм можуть підвищити ефективність техніко-тактичної підготовки кваліфікованих волейболістів різного амплуа.

У роботах Д.М. Міщук [7] наукові розробки присвячені психофізіологічним характеристикам ігрових амплуа у волейболі, як основному критерію відбору. Автор вважає, що визначення ігрових амплуа у волейболі повинно базуватися на науковій основі з урахуванням антропометричних, функціональних, психофізіологічних та психічних особливостей волейболістів.

В роботах О.Г. Фурманова [9] розроблено модельні показники фізичної підготовленості юних волейболістів різного амплуа (розігруючі, нападаючі гравці першого та другого темпу, "ліберо"), акцентуючи увагу на швидкісно-силовій підготовці. Автор пропонує використовувати групові моделі фізичної підготовленості волейболістів 15–17 років на основі модельних показників швидкісно-силової підготовки розігруючого гравця, визначивши структуру техніко-тактичної підготовленості для корекції навчально-тренувального процесу кваліфікованих гравців.

На основі зазначеного можна визначити, що на даний час відсутня інформація з приводу детального узагальнення даних техніко-тактичних дій в нападі гравців різного амплуа, які складають основу змагальної діяльності у волейболі. Тому стає необхідним використання кількісно-якісних характеристик гравців різного амплуа у волейболі для визначення та узагальнення динаміки показників техніко-тактичних дій в нападі за показниками виграних очок у періоди гри гравцями першого та другого темпу нападу висококваліфікованих волейболістів світу та України.

Мета – визначення кількісних показників техніко-тактичних дій у нападі висококваліфікованих волейболістів різного амплуа.

Методи дослідження: аналіз даних науково-методичної та спеціальної літератури, аналіз змагальної діяльності висококваліфікованих волейболістів, метод моделювання, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Результати дослідження. Складний характер змагальної діяльності у волейболі створює умови, які постійно змінюються, викликає необхідність оцінки ситуації та вибору дій, як правило, в умовах обмеженого часу і простору. Найважливішим фактором є наявність у спортсмена широкого арсеналу техніко-тактичних дій, які б давали можливість оптимізувати стратегію, яка забезпечує ефективність дій команди для досягнення бажаного результату в умовах конфліктних ситуацій.

З метою визначення структури техніко-тактичних дій, які застосовуються гравцями різного амплуа у волейболі були вивчені та проаналізовані нападаючі дії висококваліфікованих волейболістів світу за результатами виступів на найважливіших міжнародних змаганнях: Ігри Олімпіади – 2012, 2016 рр., Чемпіонатів світу – 2010 – 2015 рр., Чемпіонатів Європи 2010 – 2015 рр., Світової ліга – 2010 – 2015 рр. Всього проаналізовано 60 ігор. Педагогічне спостереження за змагальною діяльністю висококваліфікованих волейболістів України здійснювалось на основі відеоспостереження за результатами Чемпіонату Європи – 2010 – 2015 рр., Чемпіонату України з волейболу – 2010 – 2015 рр. Всього проаналізовано 60 ігор.

Одним із найбільш інформативних показників ефективності техніко-тактичної діяльності в нападі висококваліфікованих волейболістів, на нашу думку, є співвідношення атакуючих дій в процесі змагальної діяльності між гравцями першого та другого темпу нападу, а саме – "центрального блокуючого" (нападаючого першого темпу нападу), "догравального" та "діагонального" гравців до загальної кількості виконаних нападаючих дій. У таблиці 1 представлено показники техніко-тактичних дій в нападі, що виконуються висококваліфікованими висококваліфікованими волейболістами світу та України (амплуа – "центрального блокуючий") за результатами офіційних ігор 2010–2015 років.

Таблиця 1

Кількість застосованих техніко-тактичних дій висококваліфікованих волейболістів протягом однієї гри за результатами офіційних ігор 2010-2015 років, n=90 (амплуа – "центрального блокуючий")

Команда (кількість ігор)	Техніко-тактичні дії							
	"хвиля"		"зліт"		"зона"		"простріл"	
	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S
Висококваліфіковані волейболісти світу (60)	5	1,1	14	1,5	4	0,8	2	0,2
Висококваліфіковані волейболісти України (30)	1	0,8	13	1,3	1	0,1	2	0,5

Примітки: \bar{x} – середнє арифметичне значення, S – стандартне відхилення

Результати таблиці свідчать, що для гравців першого темпу нападу найбільш вживаною змагальною дією є "зліт", кількість якої складає 14 ударів протягом однієї гри і є основою для організації групових тактичних схем "хвиля", "ешелон", "хрест", "зона". Головною умовою для організації даного виду тактичних побудов є оптимальне доведення м'яча в зону розігруючого гравця з прийому нападаючих ударів у захисті або з подач, при яких гравець першого темпу виконує відволікаючі, або атакуючі дії з м'ячем, результатом якої є нападаючий удар з низької траєкторії передачі м'яча, що має ефект несподіваності. Групову тактичну дія "хвиля" у змагальній діяльності висококваліфіковані волейболісти світу виконують 5 разів на відміну від висококваліфікованих гравців України – 1 техніко-тактична дія.

У таблиці 2 представлені кількісні показники застосованих техніко-тактичних дій у нападі висококваліфікованими волейболістами світу та України за результатами офіційних змагань 2010-2015 рр.

Таблиця 2

Кількість застосованих техніко-тактичних дій висококваліфікованих волейболістів протягом однієї гри за результатами офіційних ігор 2010-2015 років, n=90 (амплуа – "догравального")

Команда (кількість ігор)	Техніко-тактичні дії											
	"хвиля"		"ешелон"		"зона"		"простріл"		"задня"		"просто"	
	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S
Висококваліфіковані волейболісти світу (60)	10	1,8	6	0,9	6	0,7	9	1,0	7	1,1	15	1,9
Висококваліфіковані волейболісти України (30)	8	0,8	3	0,5	4	0,2	9	1,1	6	1,1	20	2,5

Невід'ємною складовою змагальної діяльності "догравального" гравця є застосування групової тактичної побудови "ешелон", але, на жаль досліджувані волейболісти дуже рідко її використовують за причини недосконалої взаємодії гравців першої та другої лінії нападу. Таким чином, при застосуванні побудови "ешелон" із двох атак виграно одну.

Таблиця 3

Кількість застосованих техніко-тактичних дій висококваліфікованих волейболістів протягом однієї гри за результатами офіційних ігор 2010-2015 років, n=90 (амплуа - "діагональний")

Команда (кількість ігор)	Техніко-тактичні дії									
	"хвиля"		"зона"		"простріл"		"задня"		"просто"	
	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S
Висококваліфіковані волейболісти світу (60)	10	1,0	4	0,4	9	0,7	11	2,2	5	0,7
Висококваліфіковані волейболісти України (30)	11	2,1	4	0,5	4	0,7	8	2,0	19	3,5

"Діагональні" гравці найбільшу кількість атак виконують із другої зони при застосуванні побудов "зворотня хвиля", "задня" і "просто". Слід зазначити, що друга зона є найбільш ефективною порівняно з четвертою за виграшними м'ячами, що є наслідком індивідуальних властивостей кваліфікованих гравців.

Нами відмічено тенденцію до збільшення атакуючих техніко-тактичних дій із глибини майданчика. Середньостатистичні показники команд висококваліфікованих волейболістів світу доводять, що протягом однієї гри гравці застосовують 11 ударів. Українські волейболісти виконують 8 ударів із задньої лінії ігрового майданчика, що мають суттєві відмінності від гравців першої групи волейболістів.

Аналіз змагальної діяльності свідчить, що найбільш сприятливою зоною для виконання нападаючих дій є перша, з якої виконується 9,6 удара за середньостатистичними показниками групи, з яких шість є виграшними, що свідчить про високу ймовірність виграшу атак із даної зони. Висококваліфіковані волейболісти України виконують із зони один, за середньостатистичними показниками даної групи гравців, 7,7 удара, з яких виграшними є 4,7.

Дані таблиць 1-3 дозволяють констатувати, що окремі показники техніко-тактичних дій кваліфікованих волейболістів практично складають цілісну картину показників техніко-тактичних дій в нападі і дозволяють впритул наблизитись до формування модельних характеристик.

Висновки. В результаті педагогічного аналізу структури, змісту та особливостей техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих волейболістів у нападі отримано дані, які можуть бути застосовані в якості орієнтовних (модельних) показників змагальної та навчально-тренувальної діяльності. Ці показники є підґрунтям у створенні ефективних програм підготовки кваліфікованих гравців у волейболі, удосконалення системи управління змагальною діяльністю висококваліфікованих волейболістів.

Перспективи подальших досліджень з даної проблеми будуть пов'язані із розробкою індивідуальних моделей техніко-тактичної діяльності волейболістів високої кваліфікації з урахуванням їх ігрової спеціалізації, які складуть методичну основу тренувальної та змагальної діяльності гравців.

Використані джерела

1. Айрапетьянц Л.Р. Волейбол / Л.Р. Айрапетьянц. – Ташкент, 2006. – 347 с.
2. Брежнев А.М. Контроль и прогнозирование игровой подготовленности волейболистов / А.М. Брежнев, В.Т. Зезюлин, Т.А. Брежнев, С.В. Зезюлин // Теория и практика физической культуры. – М., 2008. – № 1. – С. 287–295.
3. Вертель А.В. Технология разработки модельных характеристик волейболистов различного уровня подготовленности / А.В. Вертель // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – Харьков, 2006. – С. 12–17.
4. Дорошенко Э.Ю. Модельные показатели технико-тактических действий в системе управления соревновательной деятельностью волейболистов / Э.Ю. Дорошенко // Теория и методика физической культуры. – К., 2013. – № 3 – С. 41–45.
5. Матвеев Л.П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты / Л.П. Матвеев. – М.: Известия, 2001. – 333 с.

6. Міщук Д.М. Характеристика ігрових амплуа у волейболі / Д.М. Міщук / Вісник Чернігівського педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка, 2015. – С. 48–51.
7. Платонов В.Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Общая теория и ее практические приложения / В.Н. Платонов – К.: Олімпійська література, 2004. – 808 с.
8. Фурманов А.Г. Подготовка волейболистов / А.Г. Фурманов. – Минск: МЕТ, 2007. – 329 с.
9. Cieślicka M. General efficiency of volleyball players from MUKS "Joker" Świecie. Health – the proper function in the main spheres of life. Bydgoszcz, Bydgoszcz school higher. – 2012. – pp. 117 – 130.
10. Lobietti R. Landing technique in volleyball. Journal of Sports Sciences. 2010, vol.28(13), pp. 1469–1476. doi:10.1080/02640414.2010.514278.

Gamaliy V., Shlonska O., Bratchik V.

IMPROVEMENT OF TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING OF SKILLED VOLLEYBALL PLAYERS OF DIFFERENT ROLES

In contemporary volleyball success of competitive activity depends on many factors, the main of which, by definition of specialists, is technical and tactical training of athletes, which integrates the key readiness components and directly affects the solution to the problem of efficiency of competitive activity of the qualified volleyball players.

The loss of leading positions in the Ukrainian volleyball athletes in international competitions in the last time it is a consequence of insufficiently effective competitive activities of the team and the implementation of the individual characteristics of technical and tactical skills of players of different's role. A characteristic feature of modern volleyball is the growing intensity of the game, the variability of tactics, the universalization of the players and their specialization, which is due to the implementation of certain functions of game roles.

Objective – quantification of technical and tactical actions in attack of highly skilled volleyball players of different roles.

Methods of research: data analysis of scientific-methodical and special literature, analysis of the competitive activity of highly skilled volleyball, modeling method, pedagogical supervision, pedagogical experiment, methods of mathematical statistics.

The results of their own studies show that for the attacking players of the first tempo most applicable of the competitive action is "take off", the amount of which is 14 beats per game and is the basis for the organization of group tactical schemes "wave", "train", "cross", "zone".

An integral part of competitive activity player of the second is the use of group tactical formation "echelon", but unfortunately Ukrainian volleyball players rarely use it because of imperfect interaction of players first and second line of attack.

A characteristic feature of the competitive activities of the "diagonal" players is use of larger amount of attacking action from the back line of volleyball court that in the group studied athletes makes is six strokes, the winning of which are four, but volleyball is very rarely use it because of imperfect interaction between the players of the first and second offensive line. Thus, the application of combination a "train" from the two attacks, was to win two.

Conclusions: Comparative analysis of the structure of technical and tactical actions in attack highly skilled volleyball players of the world and Ukraine shows that the most pronounced difference in indicators of the application of technical and tactical actions in the attack of players of all roles in volleyball, and this is a consequence of the low technical and tactical readiness of Ukrainian athletes and requires the coaching staff to make the necessary adjustments in the training process, as well as the preparation of the nearest reserve of teams.

Key words: techniques, tactics, rate, volume, efficiency, action.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2016